

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-179-188

УДК: 340 (091); 340.13; 340 (15); 342; 342.1; 342.3

Т. І. БОНДАРУК,кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник***ORCID: 0000-0003-0566-9857**

ЗАГАЛЬНІ ПІДВАЛИНИ МЕХАНІЗМУ (НЕ)РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ СУВЕРЕНІТЕТУ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 1922–1991 рр.

У статті зроблена спроба формування концептуального підходу до розгляду механізмів реалізації принципу суверенітету в період перебування України у складі СРСР. Пропонується визнати фактичну дихотомію організації влади: Ради як номінальний суб'єкт та ВКП(б)– КПРС як розпорядник, що розглядається історично зумовленою і визначальною для всього періоду державного життя СРСР. Визначається, що суверенітет УРСР – це державний суверенітет, який забезпечувався державно-правовим механізмом, мав формально-юридичні підстави та сам був підставою для реалізації правових можливостей, які визнаються невіддільними, мають бути загальними і рівними для кожної країни, якими вона наділяє себе своєю волею. Це дає підстави розглядати УРСР як складову цілісного українського державотворчого процесу, яка характеризувалася усталенням формальних юридичних інститутів і механізмів, що дало змогу задіяти їх, зокрема, для реалізації суверенітету України як української національної держави.

Ключові слова: Україна, історія права, суверенітет, суверенні права держави, державно-правовий механізм, державотворчий процес.

Bondaruk Tetyana. General foundations of the mechanism of (non) implementation of the principle of sovereignty in Soviet Ukraine 1922–1991

An attempt is made to form a conceptual approach to the consideration of mechanisms for the implementation of the principle of sovereignty during the period when Ukraine was part of the USSR. The key to understanding the implementation of the principle of sovereignty is proposed to be the actual dichotomy of the organization of power: the Soviet as a nominal entity and the CPSU as an administrator, which is considered historically conditioned and determining for the entire period of the state life of the USSR. It is determined that the sovereignty of the Ukrainian SSR is state sovereignty, which was ensured by a state-legal mechanism, had formal and legal grounds and itself was the basis for the realization of legal opportunities, which are recognized as inalienable, should be common and equal for each country, which it grants itself of his own will. This gives reason to consider the URSR as component of the integral Ukrainian state-building process, which was characterized by the establishment of formal and legal institutions and mechanisms, which allowed them to

* **Bondaruk Tetiana**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer

be used, in particular, in the implementation of the sovereignty of Ukraine as a Ukrainian national state.

Key words: *Ukraine, history of law, sovereignty, sovereign rights of the state, state-legal mechanism, state-making process.*

Актуальність. Принцип суверенітету є одним із найфундаментальніших принципів упорядкування внутрішнього й зовнішнього життя держави, що зумовлює його, по суті, універсальне політико-правове значення. Так, сьогодні суверенітет є одним з принципів конституційного та міжнародного права, зафіксований у національних конституціях, Статуті ООН, міжнародних договорах і деклараціях. Водночас у правовій науці тривають жваві дискусії щодо його сутності, змісту та реалізації, відсутнє і його загально визнане доктринальне визначення, що відображається на історико-правовому пізнанні, яке має враховувати історичний контекст. Особливу складність з огляду на подекуди протилежні оцінки цього державно-правового феномену становить дослідження принципу суверенітету періоду Української РСР (Української СРР). Водночас саме такі дослідження є важливими для з'ясування сутності держави в конкретній часово-просторовій локації та її впливів на сучасні державно-правові процеси. Цим і визначається актуальність даної статті.

Огляд літератури за тематикою дослідження. Проблемам суверенітету присвячено значний масив праць фахівців у галузі політології, історії, права.

Класичні дослідження державного суверенітету УРСР залишили нащадкам видатні українські радянські вчені В. Корецький, П. Недбайло, Б. Бабій, О. Мироненко, проте ці дослідження розглядали це явище суто з правових позицій, абстрагуючись від керівної ролі Компартії в державному та суспільному житті.

Найдотичнішими до проблематики цієї розвідки є праці Ю. Байдіна, О. Воронянського, В. Гончаренка, М. Кармазіної, А. Колодія, А. Крусян, Ст. Кульчицького І. Куян, Ж. Мере, В. Окіпнюка, В. Селіванова, О. В. Скрипнюка, С. Стеценка, В. Торяника, Т. Шаповал, В. Ковальчук, О. О. Скрипнюка, І. Усенка, В. Чеховича, О. Щербініної, Л. Якубової та ін. Представлене в них бачення еволюції і розвитку принципу суверенітету та історичних процесів на теренах України стало основою для історико-правового дослідження входження України до складу СРСР та, зокрема, реалізації принципу суверенітету.

Постановка проблеми. Одним з нагальних завдань історії права як науки в умовах загрози існуванню держави Україна, спричиненого агресією РФ, є глибше осмислення багатьох державно-правових явищ і процесів з виразних україноцентричних позицій. Особливого значення через його часову наближеність до сьогодення набуває радянський період українського державотворення, зокрема у його зв'язку з реалізацією принципу суверенітету.

Метою статті є формування концептуального підходу до розгляду механізмів здійснення принципу суверенітету в період перебування України у складі СРСР у контексті державно-правових процесів середини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Глава 1 Конституції Української РСР 1978 р. закріплювала наслідки українського радянського державотворення упродовж 60 років, визначала основи політичної системи та відповідно означувала механізми її функціонування у такий спосіб:

Українська Радянська Соціалістична Республіка є соціалістична загальнонародна держава, яка виражає волю й інтереси робітників, селян та інтелігенції, трудящих республіки всіх національностей (ст. 1).

Вся влада в Українській РСР належить народові. Народ здійснює державну владу через Ради народних депутатів, які становлять політичну основу Української РСР. Всі інші державні органи підконтрольні і підзвітні Радам народних депутатів (ст. 2).

Організація і діяльність Радянської держави будуються відповідно до принципу демократичного централізму: виборності всіх органів державної влади знизу доверху, підзвітності їх народові, обов'язковості рішень вищестоящих органів для нижчестоящих. Демократичний централізм поєднує єдине керівництво з ініціативою і творчою активністю на місцях, з відповідальністю кожного державного органу і службової особи за доручену справу (ст. 3).

Радянська держава, всі її органи діють на основі соціалістичної законності, забезпечують охорону правопорядку, інтересів суспільства, прав і свобод громадян. Державні і громадські організації, службові особи зобов'язані додержувати Конституції СРСР, Конституції Української РСР і радянських законів (ст. 4).

Найважливіші питання державного життя виносяться на всенародне обговорення, а також ставляться на всенародне голосування (референдум) (ст. 5).

Керівною і спрямовуючою силою радянського суспільства, ядром його політичної системи, державних і громадських організацій є Комуністична партія Радянського Союзу. КПРС існує для народу і служить народові. Озброєна марксистсько-ленінським ученням, Комуністична партія визначає генеральну перспективу розвитку суспільства, лінію внутрішньої і зовнішньої політики СРСР, керує великою творчою діяльністю радянського народу, надає планомірного, науково обґрунтованого характеру у його боротьбі за перемогу комунізму. Всі партійні організації діють у рамках Конституції СРСР (ст. 6).

Професійні спілки, Всесоюзна Ленінська Комуністична Спілка Молоді, кооперативні та інші громадські організації відповідно до своїх статутних завдань беруть участь в управлінні державними і громадськими справами, вирішенні політичних, господарських і соціально-культурних питань (ст. 8).

Трудові колективи беруть участь в обговоренні і вирішенні державних і громадських справ, у плануванні виробництва і соціального розвитку, в підготовці і розстановці кадрів, в обговоренні і вирішенні питань управління підприємствами й установами, поліпшення умов праці і побуту, використання коштів, призначених для розвитку виробництва, а також на соціально-культурні заходи і матеріальне заохочення. Трудові колективи розвивають соціалістичне змагання, сприяють поширенню передових методів роботи, зміцненню трудової дисципліни, виховують своїх членів у дусі комуністичної моралі, дбають про підвищення їх політичної свідомості, культури і професійної кваліфікації (ст. 9).

Основним напрямом розвитку політичної системи радянського суспільства є подальше розгортання соціалістичної демократії: дедалі ширша участь громадян у управлінні справами держави і суспільства, вдосконалення державного апарату, підвищення активності громадських організацій, посилення народного контролю, зміцнення правової основи державного і суспільного життя, розширення гласності, постійне врахування громадської думки (ст. 10).

Загалом радянська Україна, пише Л. Якубова, здалеку бачилася як повноцінна держава з власними кордонами, столицею, законодавчими і виконавчими органами влади, державною символікою і Конституцією¹. Однак реальні важелі механізму реалізації принципу суверенітету аж до розпаду СРСР перебували в руках керівництва комуністичної партії. Це проявлялося у формуванні кадрового складу на позір виборних органів (тут можна навести приклад типового виборчого бюлетеня з одним кандидатом у ньому, голосування за якого мало наблизитися до 100 відсотків, погодження кандидатів партійними органами тощо); обов'язковість узгодження рішень радянськими органами з партійними тощо.

Отже, у закріпленій Конституцією УРСР (1977) моделі державного устрою вирізнямо складові, що стосуються суверенітету: «народ» (ст. 2), – носій, Ради народних депутатів – номінальний суб'єкт (ст. 2); Комуністична партія Радянського Союзу як «ядро політичної системи, державних і громадських організацій» – фактичний розпорядник суверенітету. Ключовою для розуміння реалізації принципу суверенітету пропонується фактична дихотомія організації влади: Ради як номінальний суб'єкт і КПРС як розпорядник, що розглядається історично зумовленою і визначальною для всього періоду державного життя СРСР.

Від початку встановлення влади більшовиків ідея рад як формально- / легального реалізатора принципу суверенітету була використана, зазначає Ст. Кульчицький, як наріжний камінь, формула влади, здатної поєднати структуровану спільноту, якою була партія більшовиків, із неструктурованими – класом і суспільством. Для зв'язку між ними використано ради – самоврядні організації страйкуючого пролетаріату, що вперше з'явилися в Росії

під час революції 1905–1907 рр. Завдання полягало в тому, аби зв'язати ради з партією більшовиків і перетворити їх за допомогою партії з розпорощених по всій країні самодіяльних організацій на представницький та управлінський орган державної влади². Надалі така зв'язка стала ключовим фактором організації радянської влади.

Аналізуючи план встановлення влади Рад В. Леніна (т. зв. більшовизація рад), який був вдало реалізований і в Україні, дослідник зазначає: по-перше, вимагалось відділити ради від партії, і цю вимогу було обґрунтовано у статті; по-друге, вимагалось забезпечити цілковитий і безроздільний контроль за революційним радянським урядом з боку більшовицької партії. Це означало, що більшовики мали витіснити з рад конкуруючі партії й наповнити їх членами власної партії та співчуваючими їй безпартійними депутатами. Унаслідок цього партія більшовиків починала існувати як дві організаційно відокремлені структури. По-перше, як політична партія «нового типу» (визначення В. Леніна), яка здійснювала під прикриттям диктатури пролетаріату свою власну диктатуру (а насправді, зважаючи на покладений в її основу принцип «демократичного централізму», – диктатуру вождів)³. По-друге, як ради, що мали вагомі представницькі та управлінські функції, але були позбавлені істотного політичного значення в умовах компартійної диктатури. Створювалася ще небачена в історії держава з двома вертикалями влади – компартійною й радянською, яку, як пише В. Винниченко, захопила «незначна купка навіть не промислового робітництва, а купка людей з Російської Комуністичної Партії, ... яка спиралась на військову збройну силу навезених з Росії руських полків червоної армії»⁴. Імітація здійснення влади у радянський – парламентський спосіб, що загалом є ознакою демократичної держави, використання форми рад з нехтуванням притаманної їм сутності, робило їх, за відомим визначенням В. Кебуладзе, тінню цього демократичного інституту.

Водночас не можна нехтувати позицією, висловленою, зокрема, званою дослідницею Н. Яковенко: відмовлятися від УСРР (УРСР) і абсурдно, і неправильно, бо це суперечитиме очевидному. За добрий приклад тут може послугувати навіть створення СРСР, де, як відомо, Українська Республіка відіграла чи не основну роль. Ба більш, Радянська Україна була співучасницею функціонування більшовицької системи як у її позитивних (масова освіта, індустріалізація тощо), так і в злочинних проявах (репресії, колективізація, Голодомор). Хоча для дослідниці очевидно, що в Україні діяла не «советская власть», а радянська влада, яку будували «наші» – Затонський, Скрипник, Мануїльський та іже з ними. Чимало зусиль доклала й українська мистецька еліта, адже діячі так званого розстріляного відродження теж чи не в більшості сповідували комуністичні ідеали⁵, хоча, уявляється, що не національність творців радянського ладу може бути тут відповідним критерієм, а власне сутність компартійного державного режиму як авторитарного, за якого інститути демократії існують формально, державні рішення прийма-

ються правлячою партійною номенклатурою, функції якої не обмежуються законом, офіційно визнається пріоритет державних інтересів перед інтересами особи.

Менше з тим відкидати державницький досвід періоду УРСР підстав немає. Таку позицію поділяли вже представники української інтелектуальної традиції, основоположником і лідером якої був В. Липинський, які вважали, що для організації життя того чи того суспільства вирішальне значення має не так ідеологія, як реальні фактори: держава та її структура, а ігнорування факту існування української держави у рамках СРСР, де всі підставові елементи держави існують, хоча й у квазінаціональній формі, визнавалося неприпустимою політичною помилкою.

На таких засадах базувалася, зокрема, концепція реалітету Я. Пеленського, у якій є тези, що УРСР постала як продовження та правонаступниця Української держави 1919–1921; її існування стало головним фактором великого політичного компромісу – згода більшовиків на утворення Української РСР, яка хоча і недосконало, але все-таки забезпечує державні потреби українців й переводить їх у категорію державних чи напівдержавних народів та є запобіжником поглинання України⁶.

Якщо УСРР (УРСР) першої половини ХХ ст. так чи інакше усталювалася в контексті існування в 1917–1921 рр. єдиної Української держави перехідного періоду (з різними політичними режимами та назвами – Українська Народна Республіка, Українська Держава), певними ознаками, притаманними саме Українській перехідній державі початку ХХ ст.⁷, з її потужним «імпульсом суверенітету», то у другій половині ХХ ст. роль «запобіжника» від загрози поглинання суверенітету, серед іншого, виконували серйозні сепаратистські сили, визволені під час Другої світової війни.

Так, важливим етапом утвердження суверенних прав України у складі СРСР були прийняті з метою посилення оборонної могутності СРСР і розширення засобів міжнародного впливу Закони СРСР «Про утворення військових формувань союзних республік» (1944) та «Про надання союзним республікам повноважень у галузі зовнішніх зносин» (1944), основні положення яких згодом стали статтями 18-а, 18-б Конституції СРСР, та набуття УРСР статусу держави – засновниці ООН (1945). Попри умовність зміцнення суб'єктності (навіть чи можна говорити про самостійну позицію УРСР на міжнародній арені, яка б кваліфікувала її як справді суверенну державу і як суб'єкт міжнародного права та світової політики), таке позиціонування УРСР як національної держави, визнаної міжнародним правом, з усіма її відповідними атрибутами та статусом члена – засновника ООН, створювало формальні конституційні підстави суверенності.

Водночас така формальна юридична можливість (аспект) суверенітету розбивалася об реалії. Як зазначає В. Хімей, очевидним критерієм підпорядкованості українського МЗС центральним владним структурам СРСР є обмеження можливості встановлювати дипломатичні та консульські зносини з

іншими державами, а звичайна кореспонденція, призначена для МЗС УРСР, спрямовувалась до радянських посольств, консульств. Таких представництв, стверджує дослідник, в Україні (крім ООН) не існувало. Навіть ті консульства, які були на території України, контактували виключно з Москвою і не мали жодного ділового зв'язку з МЗС УРСР⁸. Водночас В. Аспатюрін, коментуючи становище МЗС союзних республік, відзначає, що «основна функція республіканських міністерств закордонних справ є церемоніальна, орнаментальна і символічна: вони вітають закордонних достойників, беручи участь у дипломатичних бенкетах і прийомах, є членами різних радянських дипломатичних і квазі-дипломатичних делегацій до міжнародних організацій, на конференції і наради та беруть участь у зовнішньополітичній «дискусії» у Верховній Раді чи в комісіях із зовнішньої політики»⁹.

Поряд з тим саме така формальна юридична можливість і той позитивний доробок і досвід української дипломатії, отриманий упродовж десятиліть, стали основою фундаменту української державності та визнання України у світі після проголошення незалежності.

Викладене дає можливість запропонувати деякі концептуальні підходи для дослідження механізмів реалізації принципу суверенітету в УРСР, які базуються на таких аспектах.

Суверенітет є якісною, а не кількісною категорією, однією з ознак якого є невідчужуваність, говорити про його подільність (обмеженість) некоректно. Суверенітет конкретизується в суверенних правах, які не лише розкривають сутність державної влади як верховної щодо будь-якої іншої влади всередині країни і незалежної у спілкуванні з іншими державами і міжнародними організаціями.

Якщо суверенітет держави не може бути нікому переданий або обмежений, то сфера здійснення суверенних прав держави може бути певним чином обмежена, звужена, але лише доти і тією мірою, доки і яку держава вважає для себе корисними і необхідними¹⁰ в певних історичних умовах і за певного уявлення і позиції розпорядника суверенітету.

При цьому важливою є конструкція основних суверенних прав, що і розкривають зміст внутрішнього і зовнішнього суверенітету. Так, до основних внутрішніх суверенних прав прийнято відносити права на прийняття і внесення змін до конституційного і поточного законодавства; запровадження системи державних органів; громадянство; грошову одиницю; стягнення податків і зборів; встановлення адміністративно-територіального поділу; визначення режиму діяльності недержавних організацій; розпорядження своєю територією і природними ресурсами; застосування правового примусу; створення збройних сил тощо. Зовнішній суверенітет, який забезпечує територіальну цілісність і невтручання у внутрішні справи держави ззовні, конкретизується в правах на укладання міжнародних договорів; підтримання дипломатичних відносин з іншими країнами; участь у роботі міжнародних організацій; оголошення війни і укладання миру; здійснення юрисдикції сто-

совно громадян, що знаходяться за межами території держави; здійснення діяльності у виключній економічній зоні і на континентальному шельфі; брати участь у роботі міжнародних конференцій; право на нейтралітет тощо¹¹. У сукупності саме ці права складають матеріальне наповнення суверенітету.

Аналіз конституційних норм УРСР свідчить про суттєве обмеження матеріального змісту – можливостей і засобів реалізації суверенітету. З іншого боку, були наявними проголошення суверенітету та реалізація певної частини таких прав, а це свідчить про його формалізацію, оскільки, як зазначає Є. Стрельцов, формальним суверенітет держави вважається тоді, коли він юридично і політично проголошується, а фактично це набуває сили тоді, коли він має змогу хоча б мінімально не підпадати під вплив інших держав¹².

Висновки. Отже, можна стверджувати, що суверенітет УРСР – це державний суверенітет, який забезпечувався державно-правовим механізмом, мав формальні юридичні підстави та сам був підставою для реалізації правових можливостей, які визнаються невіддільними, мають бути загальними і рівними для кожної країни, якими вона наділяє себе своєю волею. Їх фактична реалізація стала можливою 1991 р., необхідною умовою чого стало здобуття народного та національного суверенітету, прагнення до якого українська нація демонструвала упродовж століть, формуючись як «нація-держава» (Л. Дюгі), коли юридичні механізми діють у злагоді з колективним відчуттям національної ідентичності.

Викладене дає підстави розглядати УСРР (УРСР) як складову цілісного українського державотворчого процесу, яка характеризувалася усталенням формально-юридичних інститутів і механізмів, що дало змогу задіяти їх, зокрема, для реалізації суверенітету України як української національної держави.

1. Якубова Л. Д. Стратегії руйнації стійкості українського соціуму у політичному арсеналі радянського тоталітаризму міжвоєнної доби (1921–1939). *Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних зароз: національна доповідь* / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ: НАН України, 2022. С. 144. 2. Кульчицький Ст. Ленінська держава-комуна як інструмент побудови спотвореного світу. *Український історичний журнал*. 2021. № 2. С. 175. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/179961/14-Kulchytskyi.pdf?sequence=1> 3. Ленін В. І. Наші завдання і Рада робітничих депутатів. 15–17 (2–4) листопада 1905 р. Повне зібрання творів. Т. 12. Київ, 1970. С. 56. 4. Винниченко В. Відродження нації: (історія укр. революції [марець 1917 р. – груд. 1919 р.]). Київ – Відень, 1920. С. 315. 5. Яковенко Н. В Україні діяла не «советская власть», а радянська влада. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/4edaa6d60e8d0/> 6. Грицак Я. Страсті за націоналізмом. Історичні есеї. Київ: Критика, 2004. С. 67, 119. 7. Іванова А. Ю. Евристичний потенціал концепції держави перехідного періоду для досліджень державотворчих процесів періоду української революції 1917–1921 рр.

Правова держава. Вип. 24. Київ, 2013. С. 64–72. **8.** Хімей В. УРСР у міжнародних відносинах періоду блокового протистояння. *Сіверянський літопис*. 2012. № 5-6. С. 185. **9.** Aspaturian Vemon V. The Union republics in Soviet diplomacy. Geneve. E. Drozd, 1960. P. 518. Z. 53. Цит. за: Хімей В. УРСР у міжнародних відносинах... **10.** Байдін Ю. В. Державний суверенітет і суверенні права: проблеми співвідношення. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2010. Вип. 20. С. 197. **11.** Байдін Ю.В. Державний суверенітет і його межі в умовах європейської інтеграції (питання теорії): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. Харків, 2012. С. 49. **12.** Стрельцов Є. Л. Державний суверенітет і суверенітет особистості: проблеми взаємовідносин. *Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини*: матер. 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20–21 вересня 2013). НУ «ОЮА». Одеса: Фенікс, 2013. С. 55.

References

1. Yakubova L. D. Strategiyi rujnatsiyi stijkosti ukrayins'kogo sociumu u politychnomu arsenalni radyanskogo totalitaryzmu mizhvoyennoyi doby (1921–1939). *Nacionalna stjiskit Ukrayiny: strategiya vidpovidi na vyklyky ta vyperedzhennya gibrydnykh zagroz*: nacionalna dokovid / red. kol. S. I. Pyrozhhkov, O. M. Majboroda, N. V. Xamitov, Ye. I. Golovaxa, S. S. Dembiczkyj, V. A. Smolij, O. V. Skrypnyuk, S. V. Stoyeczkyj / Instytut politychnykh i etnonacionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrayiny. Kyiv: NAN Ukrayiny, 2022. S. 144. **2.** Kulhyczkyj St. Leninska derzhava-komuna yak instrument pobudovy spotovrenogo svitu. *Ukrayinskyj istorychnyj zhurnal*. 2021. #2. S. 175. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/179961/14-Kulchitskyi.pdf?sequence=1> **3.** Lenin V.I. Nashi zavdannya i Rada robitny'chy'x deputativ. 15–17 (2–4) lystopada 1905 r. Povne zibrannya tvoriv. T. 12. Kyiv, 1970. S. 56. **4.** Vynnychenko, Volodymyr. Vidrodzhennya natsiyi: (istoriya ukr. revolyuciyi [marecz 1917 p. – grud. 1919 p.]). Kyiv – Viden: Z druk. Xrystofa Rajsera Syniv u Vidni, 1920. S. 315. **5.** Yakovenko N. V Ukrayini diyal ne «sovetskaya vlast», a radyanska vlada. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/4edaa6d60e8d0/> **6.** Gryczak Ya. Strasti za nacionalizmom. Istory'chni eseyi. Kyiv: Krytyka, 2004. S. 67, 119. **7.** Ivanova A. Yu. Evrystychnyj potencial koncepciyi derzhavy perexidnogo periodu dlya doslidzhen derzhavotvorchykh procesiv periodu ukrayinskoyi revolyuciyi 1917–1921 rr. *Pravova derzhava*. Vyp. 24. Kyiv, 2013. S. 64–72. **8.** Ximej V. URSR u mizhnarodnykh vidnosynax periodu blokovogo protystoyannya. *Siveryanskyj litopys*. 2012. 5-6. S. 184-190. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/sl_2012_5-6_23 S. 185. **9.** Aspaturian Vemon V. The Union republics in Soviet diplomacy. Geneve. E. Drozd, 1960. P. 518. Z. 53. Cyt.: Ximej V. URSR u mizhnarodny'x vidnosy'nax.... **10.** Bajdin Yu. V. Derzhavnyj suverenitet i suverenni prava: problemy spivvidnoshennya. *Derzhavne budivnytvo ta misceve samovryaduvannya*. 2010. Vyp. 20. S. 197. **11.** Bajdin Yu.V. Derzhavnyj suverenitet i jogo mezhi v umovax yevropejskoyi integraciyi (pytannya teorii): dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01; Nacz. akad. prav. nauk Ukrayiny, NDI derzh. bud-va ta miscz. samovryaduvannya. Harkiv, 2012. S. 49. **12.** Strelcov Ye. L. Derzhavnyj suverenitet i suverenitet osobystosti: problemy vzyayemovydosyn. *Pravove zabezpechennya efektyvnogo vykonannya rishen i zastosuвання практики Yevropejskogo sudu z prav lyudyny*: матер. 2-yi Mizhnar. nauk.-prakt. конф. (Одеса, 20-21 veresnia 2013). NU «OYuA». Одеса: Feniks, 2013. S. 55. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9819/Streltsov%2048-60.pdf?sequence=1&isAllowed=yes>.

Bondaruk Tetyana. General foundations of the mechanism of (non) implementation of the principle of sovereignty in Soviet Ukraine 1922–1991

The principle of sovereignty is one of the most fundamental principles of organizing the internal and external life of the state. Studying the operation of the principle of sovereignty during the period of the Soviet Union (USSR) is particularly difficult given the sometimes conflicting assessments of this state-legal phenomenon. The article attempts to form a conceptual approach to the consideration of mechanisms for the implementation of the principle of sovereignty during the period of Ukraine's stay as part of the USSR in the context of the state-legal processes of the middle of the 20th century.

An analysis of Chapter 1 of the Constitution of the Ukrainian SSR of 1978, which established the results of Ukrainian Soviet state-building for 60 years and determined the foundations of the political system, gives grounds for asserting that there was an actual dichotomy in the organization of power: the Soviets were the nominal subject (carrier) of sovereignty, and the CPSU acted as its administrator. In fact, a state was created with two verticals of power - the Communist Party and the Soviet, when the exercise of power in the Soviet-parliamentary manner enshrined in the Constitution was actually an imitation of parliamentarism.

Taking this into account, it was necessary to propose some conceptual approaches for researching the mechanisms of implementation of the principle of sovereignty in the Ukrainian SSR. It is argued that sovereignty is a qualitative, not a quantitative category, one of the characteristics of which is inalienability and indivisibility. At the same time, the sphere of exercising the sovereign rights of the state can be limited in a certain way (self-limited). The analysis of the constitutional norms of the Ukrainian SSR indicates a significant limitation of the material content - the possibilities and means of realizing sovereignty - due to the transfer to the union center of a significant range of fundamental sovereign rights, which, in turn, does not allow us to speak about the Ukrainian SSR and other union republics as full-fledged states. On the other hand, there was the declaration of sovereignty and the realization of a certain part of sovereign rights, their formalization.

Therefore, it can be argued that the sovereignty of the Ukrainian SSR is state sovereignty, which was ensured by the state-legal mechanism, had formal and legal grounds and itself was the basis for the realization of legal opportunities, which are recognized as inalienable, should be common and equal for every country, which she endows herself with her will. Their actual implementation became possible in 1991.

The foregoing gives reason to consider the Ukrainian SSR (URSR) as an integral component of the integral Ukrainian state-building process, which was characterized by the establishment of formal and legal institutions and mechanisms, which allowed them to be used, in particular, in the implementation of the sovereignty of Ukraine as a Ukrainian national state.

Key words: Ukraine, history of law, sovereignty, sovereign rights of the state, state-legal mechanism, state-making process.